

ไผ่

ปัจจัยแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการปลูก

ไผ่ส่วนใหญ่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในที่ราบมีการระบายน้ำดี น้ำท่วมไม่ถึง หรือที่ลาดเชิงเขาที่มีดินร่วนปนทรายแต่ไม่สามารถเจริญเติบโตในที่ที่มีน้ำขังเป็นระยะเวลานานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะที่เริ่มปลูกใหม่ ๆ อาจทำให้กล้าไม้เน่าตายได้ การปลูกไผ่ในที่ลุ่มจึงจำเป็นต้องทำการยกทรงก่อน ส่วนปัจจัยหลักที่ต้องคำนึงถึงในการปลูกไผ่ มีดังนี้

1. ลักษณะภูมิอากาศไผ่แต่ละชนิดมีความสามารถขึ้นอยู่ได้ในที่มีอุณหภูมิต่าง ๆ กัน โดยในธรรมชาติสามารถพบไผ่ขึ้นอยู่ได้ในช่วงระหว่าง 9-36 °C ไผ่ที่มีขนาดใหญ่ต้องการที่ซึ่งมีอุณหภูมิแปรผันน้อยกว่าชนิดที่มีขนาดเล็ก และมักขึ้นปะปนกับไผ่ใหญ่ ส่วนไผ่ที่มีลำต้นขนาดเล็กสามารถขึ้นในกลางแจ้งได้ดีกว่าในการปลูกไผ่นั้น อุณหภูมิเฉลี่ยที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 25-35 °C

ส่วนปริมาณน้ำฝนน้อยที่สุดที่ไผ่ต้องการประมาณ 40 นิ้ว หรือ 1,020 มม. ต่อปี ส่วนปริมาณสูงสุดไม่แน่นอน โดยพบว่าในที่ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนถึง 250 นิ้ว หรือ 6,350 มม. ต่อปี ก็ยังต้องพบไผ่ขึ้นอยู่ได้ และปริมาณน้ำฝน โดยเฉลี่ยที่เหมาะสมในการปลูกไผ่ควรอยู่ระหว่าง 1,000-2,000 มม. ต่อปี

สำหรับความชื้น ปกติไผ่ขนาดใหญ่ต้องการความชื้นมากกว่าไผ่ขนาดเล็กการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติของไผ่ชนิดต่าง ๆ จึงมักถูกจำกัดโดยความชื้น ไผ่บางชนิด เช่น ไผ่หก (*Dendrocalamus hamiltonii*) และไผ่เป่าะ (*D. giganteus*) จะพบเฉพาะในที่ซึ่งมีความชื้นมากพอสมควร จึงมักเจริญเติบโตไม่ค่อยดีในป่าเบญจพรรณแล้ง ส่วนไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis*) แม้ว่าจะสามารถขึ้นอยู่ได้ในทุกสภาพพื้นที่ แต่เมื่อพบขึ้นในบริเวณที่มีอากาศแห้งแล้งและความชื้นต่ำในฤดูแล้ง จะมีลักษณะลำไม้อ่อนและมีความแข็งแรงน้อยกว่าพวกที่ขึ้นอยู่ในที่ชื้นหรือใกล้แม่น้ำลำธาร เป็นต้น ดังนั้นการคัดเลือกพันธุ์ไผ่ให้เหมาะสมกับพื้นที่ที่ปลูกจึงมีความจำเป็นมากต่อผลสำเร็จในการปลูกสร้างสวนไผ่

2. ลักษณะดิน : จากที่ได้กล่าวข้างต้นว่า ไผ่ชอบดินที่มีการระบายน้ำดี จึงมักพบขึ้นอยู่บนที่ดินร่วนปนทราย (Sandy Loam) เป็นส่วนใหญ่ ไผ่แต่ละชนิดมีความต้องการดินที่แตกต่างกันออกไป เช่น ไผ่ไร่ มักขึ้นอยู่ในที่ดินเป็นดินร่วนปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ดี ส่วนไผ่รวกพบขึ้นอยู่ได้ดีในดินร่วนปนทรายถึงดินเหนียว ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ และไผ่ชาง สามารถพบขึ้นในดินที่เป็นหินผุขนาดเล็กกว่า ความชื้นในดินก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเจริญและพัฒนาของตา เหง้าไผ่ ดังนั้น ระบบการให้น้ำในแปลงปลูกไผ่เพื่อการค้า จึงมีความจำเป็นมาก

การลงทุน (ต่อต้น/ต่อไร่)

ตารางต้นทุนการปลูก (unit cost)

1. ต้นทุนคงที่ ได้แก่ ค่าที่ดิน หรือค่าเช่าที่ดิน ในกรณีนี้กำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินไว้ 200 บาท/ไร่/ปี และอัตราดอกเบี้ยที่กู้ยืมมาลงทุน คิดอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี

2. ต้นทุนแปรผัน ได้แก่ ค่ากิ่งพันธุ์, ค่าปุ๋ยคอก, ปุ๋ยเคมี, ค่าบำรุงรักษา (ค่าไถบุกเบิกไถพรวน, ค่าจ้างปลูก, ค่าจ้างใส่ปุ๋ย, ค่าจ้างดายวัชพืช, ค่าจ้างสาบกล, ค่าจ้างตัดหน่อและลำ, ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าวัสดุการเกษตรอื่น ๆ) แยกแต่ละปีดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงต้นทุนการปลูกและบำรุงรักษาไม้ไผ่ตงระยะปลูก 5x5 เมตร (64 กอ/ไร่)					
รายการ	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5
ต้นทุน/ไร่					
1.ค่าเช่าที่ดิน	200	200	200	200	200
2.ดอกเบี้ย (คิดอัตราร้อยละ 15 บาท/ปี)	1,017	747	747	747	747
3.ค่าพันธุ์ (ค่ากิ่งพันธุ์ในปัจจุบัน กิ่งละ 18 บาท)	1,800	-	-	-	-
4. ค่าไถบุกเบิกและไถพรวน	500	-	-	-	-
5. ค่าจ้างปลูก	100	-	-	-	-
6. ค่าปุ๋ยคอก (มูลไก่)	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000
7. ค่าปุ๋ยเคมี	500	1,000	1,000	1,000	1,000
8. ค่าจ้างใส่ปุ๋ย	80	100	100	100	100
9. ค่าจ้างกายวัชพืช	100	100	100	100	100
10. ค่าจ้างสาบกล	-	80	80	100	150
11. ค่าจ้างตัดหน่อ	-	-	50	80	100
12. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (ค่าน้ำมัน,ไฟฟ้า, ค่าวัสดุเพาะชำ)	1,500	1,500	1,500	1,500	1,500

หมายเหตุ : ข้อมูลดัดแปลงจากภูมิศักดิ์ 2542

การขยายพันธุ์

ในปัจจุบันการขยายพันธุ์ไม้ไผ่มีอยู่ 5 วิธีการหลัก ซึ่งแต่ละวิธีก็จะมีเหมาะสมกับไม้ไผ่แต่ละชนิดแตกต่างกันไป ดังนี้

1. การเพาะเมล็ด : เป็นการขยายพันธุ์ที่สามารถให้ปริมาณกล้าไม้ได้มากกว่าวิธีอื่นและความเสี่ยงในการออกดอกตายขุยน้อยกว่าวิธีอื่นด้วย แต่ข้อเสียของวิธีนี้ คือ กล้าไม้ที่ได้มีความผันแปรทางพันธุกรรมมาก และต้องใช้เวลาในการพัฒนาเหง้า เพื่อให้ได้ผลผลิตของหน่อและลำตามที่ตลาดต้องการช้ากว่าวิธีอื่น รวมทั้งสามารถขยายพันธุ์ด้วยวิธีนี้กับไม้ไผ่ได้เพียงบางชนิดที่ออกดอกตายขุยในปีนั้น ๆ เท่านั้น ลักษณะของเมล็ดไม้ไผ่คล้ายกับเมล็ดข้าว และพบว่าเมล็ดไม้ไผ่ที่มีลำขนาดใหญ่จะให้เมล็ดที่มีขนาดเล็กกว่าเมล็ดไม้ไผ่ที่มีลำขนาดเล็ก เช่น เมล็ดไม้ไผ่ป่า จะมีขนาดเล็กกว่าเมล็ดไม้ไผ่รวก เป็นต้น เมล็ดไม้ไผ่ที่เก็บมาใหม่ ๆ และมีความสมบูรณ์สามารถงอกได้มากกว่า 90% และใช้เวลาการงอกภายใน 7-10 วัน การเพาะเมล็ดควรเพาะในกระบะทรายก่อนทำการย้ายชำ โดยหว่านเมล็ดให้กระจายแล้วใช้ทรายหรือแกลบกลบทับ เพื่อป้องกันเมล็ดไหลหรือกระเด็นในขณะรดน้ำ และควรรดน้ำให้ชุ่ม เช้า-เย็น

ยกเว้นวันที่ฝนตกควรคลุมระบะด้วยตาข่ายเพื่อป้องกันแสงแดดและสัตว์ที่จะมากินเมล็ด เมื่อกล้าไม้สูงประมาณ 5-10 ซม. (ประมาณ 2 สัปดาห์) สามารถย้ายชำใส่ถุงเพาะชำขนาด 3x6 นิ้ว ที่ใช้วัสดุชำเป็นดินร่วนปนทรายผสมขี้เถ้าแกลบและขุยมะพร้าวและอาจใช้กล้า 2-3 ต้น/ถุง เพื่อให้มีอัตราการรอดตายสูงกล้าที่เหมาะสมในการปลูกควรมีอายุประมาณ 6 เดือนหรือสูงประมาณ 30-50 ซม.

2. การแยกเหง้า : เป็นวิธีที่ให้ผลสำเร็จในการขยายพันธุ์สูงที่สุด แต่ผู้แยกเหง้าต้องมีประสบการณ์พอสมควร เพื่อให้ได้ตาที่จะแตกหน่อใหม่สมบูรณ์ ข้อเสียของวิธีการนี้ คือ แยกขยายได้จำนวนไม่มากนักและความลำบากในการแยกเหง้าของกอไม้ไผ่ที่แน่นและขนาดใหญ่ วิธีการนี้จึงไม่นิยมกันมากนัก ยกเว้นกรณีที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ด้วยวิธีการอื่นแล้ว หรือเป็นพันธุ์ไม้ไผ่ที่หายาก เป็นต้น การแยกเหง้าต้องใช้เหง้าของลำไผ่ที่มีอายุไม่อ่อนหรือแก่เกินไป โดยปกติจะใช้ลำอายุ 1-2 ปี โดยตัดลำให้เหลือตอสูงประมาณ 50-80 ซม. แล้วใช้ชะแลงชุดเหง้าออกจากกอแม่ด้วยความระมัดระวัง เพื่อไม่ให้ตาเหง้าเกิดความเสียหาย โดยเฉลี่ยสามารถแยกเหง้าได้เพียง 2-5 เหง้า/กอเท่านั้น หลังจากแยกเหง้าได้แล้วควรฝังเหง้าในดินที่เตรียมไว้แล้วกลบดินให้แน่น รดน้ำ คลุมด้วยหญ้าแห้งหรือฟางข้าว เพื่อป้องกันความชื้นไม่ให้ต่ำมากนัก หลังจากนั้นประมาณ 1 เดือน ระบบรากจะเริ่มทำงาน เกิดใบใหม่แตกขึ้นมา และอีกประมาณ 2 เดือนถัดมาระบบรากจะเริ่มแข็งแรงขึ้นก็สามารถย้ายชำลงถุงเพาะชำขนาด 8x10 นิ้ว ที่มีวัสดุชำเป็นดินร่วนผสมขี้เถ้าแกลบหรือขุยมะพร้าว พร้อมทำการบำรุงดูแลต่อไปอีกประมาณ 3 เดือน รวมระยะเวลาที่เหมาะสมในการนำไปปลูกประมาณ 6 เดือน ตั้งแต่เริ่มแยกเหง้า

3. การชำปล้องหรือชำลำ : วิธีนี้เป็นผลพลอยได้จากการแยกเหง้า โดยใช้ส่วนลำของไม้ไผ่ที่มีอายุ 1-2 ปี ที่ตัดออกมาเพื่อเอาเหง้าไปชำเป็นวิธีที่ใช้ได้ผลดีกับไม้ไผ่ที่มีลำค่อนข้างใหญ่ เช่น ไม้ป่า ไม้สีสุก ไม้เหลียง ไม้ซางหม่น และไม้หมาจู้ รวมถึงไม้ตงและไม้บงเป็นไม้ที่มีรากอากาศที่โคนกิ่ง สามารถขยายพันธุ์โดยการปักชำกิ่ง ซึ่งสะดวกกว่าและได้ปริมาณมากกว่าการขยายพันธุ์โดยวิธีนี้จึงมักจะใช้กับไม้ขนาดใหญ่ที่ไม่มีรากอากาศที่กิ่งเป็นหลัก วิธีการชำปล้องสามารถทำได้ 2 วิธี ดังนี้

- การปักชำลำที่มีข้อ 1 ข้อ โดยลิดกิ่งลำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ออกให้หมดแล้วทำการตัดทอนลำให้เป็นท่อนและให้มีข้ออยู่ตรงกลางท่อนพันธุ์ ปล้องที่เหนือข้อจะสูงประมาณ 1 คืบ (20 ซม.) เพื่อไว้ใส่ น้ำ และปล้องส่วนที่อยู่ใต้ข้อประมาณ 5-7 ซม. เพื่อป้องกันการกระแทกกระเทือนของตาบริเวณข้อ นำท่อนพันธุ์ที่ตัดได้ดังกล่าว ไปชำในแปลงเพาะชำให้วางเอียงประมาณ 45 องศา โดยให้ข้ออยู่ระดับดิน และให้ตาข้อหงายขึ้น ทั้งนี้ต้องใส่น้ำให้มีอยู่ในปล้องที่อยู่เหนือดินอย่างสม่ำเสมอ

- การปักชำที่มีข้อ 2 ข้อ โดยลิดกิ่งลำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้เช่นเดียวกันกับวิธีชำลำ 1 ข้อ แต่ในการตัดทอนลำเป็นท่อนพันธุ์จะตัดให้มีข้อเหลือ 2 ข้อ หรือ 1 ปล้องและเหลือส่วนที่อยู่เหนือและใต้ข้อเล็กน้อยประมาณ 5-7 ซม. พร้อมเจาะรูเพื่อใส่น้ำตรงกลางปล้องที่นำไปฝังดินในแปลงเพาะชำ โดยให้ข้ออยู่ระดับดินให้ตาขานานกับดินและกลบดินให้มิดข้อ และใส่น้ำให้เต็มปล้องอย่างสม่ำเสมอ

หลังจากการปักชำลำในแปลงเพาะชำแล้วควรรดน้ำให้ชุ่ม บังแดดด้วยตาข่ายพรางแสง 50-70 % ตาข้อจะแตกเจริญเป็นหน่อใหม่ได้ภายใน 2 สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับชนิดของไม้ไผ่ด้วย และประมาณ 4 สัปดาห์ระบบรากจะเริ่มพัฒนาดีขึ้น จนถึง 3 เดือน จึงนำปล้องไม้ไผ่ที่ฝังดินขึ้นมาตัดออกเป็น 2 ส่วน โดยตัดให้ห่างปล้อง 5-7 ซม. เพื่อสะดวกในการย้ายชำใส่ถุงเพาะชำต่อไป โดยปกติอัตราการติดรากและหน่อใหม่ของ 1 ปล้อง (2 ข้อ) คือ 50% และช่วงที่ให้อัตราการติดดีที่สุดคือช่วงกลางลำ เช่น ใน 1 ลำ ถ้า

สามารถทอนเป็นปล้องได้ 20 ปล้อง (40 ข้อ) ก็จะให้หน่อใหม่ที่สมบูรณ์เพียง 15-20 ด้านเท่านั้น การย้ายชำลงถุงเพาะชำขนาด 5x8 นิ้ว หรือใหญ่กว่าขึ้นกับขนาดของท่อนพันธุ์ไม้ที่ถูกตัดออกมา หลังจากนั้นจะต้องบำรุงดูแลต่อไปอีกประมาณ 3-4 เดือน กล้าจึงจะแข็งแรงพร้อมนำไปปลูกต่อไป รวมระยะเวลาที่เหมาะสมตั้งแต่เริ่มปักชำลงจนถึงการนำไปปลูกประมาณ 6-7 เดือน

4. การปักชำกิ่งแขนง : เป็นวิธีที่มีความสำเร็จสูงกับไม้ไฟที่มีรากอากาศที่โคนกิ่ง เช่น ไม้แดง ไม้ยางใหญ่ หรือ ไม้เปาะ สำหรับไม้ยาง หรือ ไม้ยางนวล ควรจุ่มโคนกิ่งด้วยน้ำยาเร่งรากเพื่อช่วยให้การแตกรากง่ายขึ้น ฤดูกาลที่เหมาะสมในการปักชำแขนง คือ ช่วงปลายฤดูฝน ระหว่างเดือนกันยายน-ธันวาคม โดยเลือกกิ่งที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5 นิ้ว และมีรากอากาศเป็นสีน้ำตาลหรือน้ำหรือน้ำตาลอมเหลือง ตัดปลายกิ่งออกให้มีความยาวประมาณ 80 ซม. (3-4 ข้อ) ทำการบ่มตาโดยการคลุมโคนกิ่งที่ตัดมาด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง รดน้ำให้ชุ่มและปิดทับด้วยกระสอบป่านประมาณ 2-3 วัน กิ่งที่เริ่มแตกรากจะมีปมสีขาวแตกออกมา จึงนำกิ่งไปชำในถุงเพาะชำขนาด 5x8 นิ้ว ที่มีวัสดุชำเป็นดินร่วนผสมขี้เถ้า แกลบหรือขุยมะพร้าว ในบางแห่งจะใช้วิธีตอนกิ่งแขนง เมื่อเลือกกิ่งที่ต้องการได้แล้ว จะทำการเลื่อยด้านล่างของกิ่งพันธุ์เข้าไปประมาณ 1/3 ของโคนกิ่ง เพื่อสะดวกในการตัดกิ่งภายหลังที่ออกรากแล้ว กิ่งจะไม่เสียหาย แต่ต้องระวังไม่ให้เลื่อยเข้าไปในต้นไม้เพราะจะทำให้ต้นหักได้ การตอนกิ่งอาจหาสารเร่งรากหรือไม่ก็ได้ เนื่องจากไม้ที่มีรากอากาศโดยปกติจะมีความสามารถในการแตกรากดีอยู่แล้ว จากนั้นจึงนำถุงพลาสติกขนาด 3x5 นิ้ว ที่บรรจุขุยมะพร้าวและมัดปากถึงให้แน่น มาผ่ากลางและหุ้มที่โคนกิ่งให้แน่นด้วยเชือกฟาง ใช้เวลาประมาณ 2-4 สัปดาห์ ก็สามารถตัดไปชำลงถุงได้ ควรใช้ถุงเพาะชำขนาด 5x8 นิ้ว ที่มีวัสดุชำเป็นดินร่วนผสมขี้เถ้าแกลบหรือขุยมะพร้าว และบำรุงดูแลต่อไปอีกประมาณ 3-4 เดือน ก็พร้อมที่จะนำไปปลูกต่อไปได้แล้ว รวมระยะเวลาดังแต่เริ่มปักชำหรือตอนกิ่งแขนงจนนำไปปลูกได้ประมาณ 6-8 เดือน

5. การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ : ปัจจุบันได้มีการนำเทคนิคการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางเกษตรและป่าไม้อย่างกว้างขวาง เพราะสามารถขยายพันธุ์ได้จำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น สะดวกในการดูแลรักษากล้าไม้ รวมถึงมีประโยชน์ในด้านการรักษาพันธุ์ และปรับปรุงพันธุ์ โดยเฉพาะในพืชที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ด้วยตัวเองได้หรือมีอัตราการรอดตายต่ำ แต่ข้อเสียของการขยายพันธุ์โดยวิธีนี้ คือ ต้นทุนในการขยายพันธุ์สูง และกล้าไม้ที่ได้จากการนำเอาส่วนของใบอ่อนหรือกิ่งอ่อนไปขยายมีความสำเร็จต่ำ รวมถึง กล้าไม้หลังจากการย้ายชำในหลอดทดลองไปปลูกฝยพื้นที่จริงก็มีอัตราการรอดตายต่ำเช่นกัน อย่างไรก็ตามการหาวัสดุชำเนื้อเยื่อ (media) และการดูแลรักษารักษาที่เหมาะสมอาจจำเป็นมากในการขยายพันธุ์ไม้ไฟที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ที่ขยายพันธุ์โดยวิธีอื่นไม่สำเร็จ

การเตรียมกล้าไม้สำหรับปลูก

กล้าไม้ไฟที่ได้จากการขยายพันธุ์ในแต่ละวิธีการที่กล่าวมาแล้วนั้น ต้องมีการย้ายชำในถุงเพาะชำขนาดต่าง ๆ กัน คือ กล้าไม้จากเมล็ดหรือการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ สามารถใช้ถุงเพาะชำขนาด 3x6 นิ้ว ส่วนกล้าไม้จากการชำปล้องหรือชำกิ่งแขนง ควรใช้ถุงเพาะชำขนาด 5x8 นิ้ว และกล้าไม้จากการแยกเหง้าต้องใช้ถุงเพาะชำขนาดไม่ต่ำกว่า 8x10 นิ้ว สำหรับวัสดุชำที่ใช้บรรจุถุงควรเป็นดินร่วนผสมขี้เถ้า

แกลบหรือขุยมะพร้าวและปุ๋ยคอกในอัตราส่วน 3:1:1 จะช่วยให้กล้าไม้เจริญเติบโตดีขึ้น เมื่อทำการย้ายชำใส่ถุงเพาะชำแล้ว จำเป็นต้องบำรุงดูแลรักษาเพื่อให้มีอัตราการรอดตายและการเจริญเติบโตที่ดี รวมถึงคุณภาพของกล้าไม้ที่แข็งแรงเหมาะกับการนำไปปลูกในพื้นที่ต่อไป โดยมีขั้นตอนในการบำรุงดูแลดังนี้

1. การรดน้ำ (watering) : ควรรดน้ำเช้า-เย็นในช่วงการย้ายชำใหม่ ๆ เป็นเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ เพื่อให้ดินในถุงชุ่มชื้นอยู่เสมอ เมื่อกล้าไม้ตั้งตัวได้หรือสังเกตว่าใบไม้เหี่ยวเฉาก็ให้ลดการให้น้ำเป็นวันละครึ่ง จนก่อนการย้ายปลูก 1-2 เดือน อาจลดการให้น้ำเป็นวันละครึ่ง โดยให้วันเว้นวัน เพื่อให้กล้าไม้ปรับตัวก่อนการปลูกในพื้นที่

2. การถอนวัชพืช (weeding) : เป็นการป้องกันการแย่งอาหารและแสงของกล้าไม้จากวัชพืชที่อยู่ในถุงเพาะชำ ดังนั้นควรถอนวัชพืชออกจากถุงอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้งก็พอ โดยถอนภายหลังจากการรดน้ำแล้วจะทำให้ถอนจะทำให้ถอนง่ายขึ้น และควรดูแลไม่ให้วัชพืชขึ้นในถุงเพาะชำ รวมถึงทางเดินในเรือนเพาะชำอย่างสม่ำเสมอด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของโรคและแมลงบางชนิดที่เป็นอันตรายต่อกล้าไม้ได้

3. การตัดราก (root pruning) : เป็นการป้องกันไม่ให้ระบบรากของกล้าไม้ได้รับการกระทบกระเทือนมาก ดังนั้นก่อนการปลูกในพื้นที่จำเป็นต้องทำการตัดรากกล้าไม้ก่อนนำไปปลูกประมาณ 1 เดือน หรือเริ่มตัดรากเมื่อกล้าไม้มีความสูงระหว่าง 20-25 ซม. โดยการจับที่กลางถุงและกดให้ก้นถุงติดดินพร้อมเลื่อนถุงออกจะทำให้รากขาด เตรียมพื้นที่ใกล้ฤดูฝนเกินไปก็จะมีเวลาตากดินน้อย วัชพืชหรือเมล็ดวัชพืชยังไม่ตายดีก็สามารถขึ้นได้เร็วในช่วงฤดูฝน

4. การจัดแยกชั้นความสูง (height grading) : เป็นการช่วยให้โอกาสกล้าไม้ได้รับแสงสว่างอย่างทั่วถึงกัน ซึ่งจะทำให้กล้าไม้เจริญเติบโตเร็วขึ้นและเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังสะดวกต่อการคัดเลือกกล้าไม้ที่จะนำไปปลูกด้วย เมื่อทำการจัดแยกชั้นความสูงเสร็จในแต่ละแปลงแล้วควรรดน้ำทันที จะช่วยให้กล้าไม้ฟื้นตัวเร็วขึ้น การจัดแยกชั้นความสูงอาจทำไปพร้อมกับการตัดรากในคราวเดียวกันก็ได้

5. การคัดแยกกล้าไม้ (culling) : เป็นการคัดแยกกล้าไม้ที่เป็นโรคและแมลงทำลายหรือกล้าไม้ที่มีรูปร่าง ลักษณะไม่ดีเช่น ต้นหงิกงอ แคร่แกร็น ยอดแห้งตาย นำออกไปทิ้งหรือทำลาย โดยปกติจะทำการคัดแยกกล้าไม้ไปพร้อมกันกับการตัดรากและจัดแยกชั้นความสูงของกล้าไม้ด้วย

6. การทำให้กล้าไม้แกร่ง (hardening) : เป็นการเตรียมสภาพกล้าไม้ให้แข็งแรงพร้อมที่จะนำไปปลูกในพื้นที่ที่แห้งแล้งได้ดี โดยปกติจะทำให้กล้าไม้แกร่งขึ้นโดยการเปิดแสงให้มาก พร้อมกับลดการให้น้ำลงก่อนที่จะนำไปปลูกประมาณ 4-6 สัปดาห์

7. การดูแลอื่น ๆ เช่น การพ่นยากำจัดศัตรูพืช อาจทำเป็นครั้งคราวไปเช่นใช้เซฟวิน 85% ผสมน้ำฉีด เพื่อกำจัดแมลงตัวหนอนหรือเพลี้ย และใช้ยาเม็ดฟูราดาน 3% โรย หน้าถุงชำกล้าไม้เพื่อกำจัดไส้เดือนฝอยที่ทำอันตรายต่อรากของกล้าไม้ ส่วนโรคพืชที่เกิดจากเชื้อราและไวรัส เช่น โรคใบจุด ใบเน่าหรือใบเหี่ยวหงิกงอ ให้ใช้ผงออร์โธไซด์ 50% ผสมน้ำฉีด สำหรับการใส่ปุ๋ยให้กล้าไม้นั้นไม่มีความจำเป็นในช่วงระยะเวลา 6 เดือนก่อนนำไปปลูก เนื่องจากวัสดุที่ผสมดินใส่ถุงชำมีปริมาณแร่ธาตุเพียงพออยู่แล้ว แต่ถ้าจำเป็นต้องดูแลข้ามปีเพื่อปลูกในปีถัดไปจะต้องเปลี่ยนให้ถุงใหญ่ขึ้นพร้อมกับการใส่ปุ๋ยด้วย

การเตรียมพื้นที่ปลูก

การเตรียมพื้นที่ปลูกไม้ไผ่มีวัตถุประสงค์คือช่วยให้เกิดความสะดวกในการปลูกและบำรุงรักษา รวมถึงการจัดการสวนไผ่ในอนาคตด้วย ในการเตรียมพื้นที่ปลูกนั้นมีหลักการว่าต้องให้เหลือวัชพืชหรือไม้อื่นให้น้อยที่สุด เช่นเดียวกันกับการเตรียมพื้นที่ทางการเกษตรทั่วไป โดยการปรับพื้นที่ด้วยแรงงานคนหรือรถไถก็ได้ ถ้าใช้รถไถควรไถพรวนดิน 2 ครั้ง โดยการไถตะหรือใช้จานไถ 3 ผานเพื่อผลิตดินก้อนโตๆ และเป็นการทำลายรากวัชพืชด้วย หลังจากนั้นตากดินไว้ประมาณ 2 สัปดาห์ ก่อนทำการไถแปรหรือใช้จานไถ 7 ผานเพื่อพรวนดินให้ละเอียดขึ้น เพื่อสะดวกในการปลูกต่อไปในพื้นที่ลุ่มหรือน้ำท่วมซึ่งได้ควรทำการยกร่องด้วยรถไถยกหรือรถกลับไถกลับมาก้างละ 2 ครั้ง โดยให้ระยะห่างของร่องเท่ากับระยะแถวที่จะปลูก ฤดูกาลที่เหมาะสมในการเตรียมพื้นที่คือ ก่อนเข้าช่วงฤดูฝนประมาณ 1-2 เดือน หรือประมาณเดือนเมษายน-พฤษภาคม เนื่องจากถ้าทำการเตรียมพื้นที่ไว้นานเกินวัชพืชก็อาจจะขึ้นมาได้อีก แต่ถ้าเตรียมพื้นที่ใกล้ฤดูฝนเกินไปก็จะมีเวลาตากดินน้อยวัชพืชหรือเมล็ดวัชพืชยังไม่ตายดีก็สามารถขึ้นได้เร็วในช่วงฤดูฝน

การเตรียมหลุมปลูกก็มีความสำคัญเช่นเดียวกันกับการเตรียมพื้นที่ปลูก การเตรียมหลุมปลูกให้ดีจะช่วยให้อาณาไม่ไผ่เจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่องในช่วงปีแรก ก่อนทำการปลูกจึงควรเตรียมหลุมและดินให้พร้อม โดยขุดหลุมกว้าง ยาว 30-50 ซม. แล้วแต่ขนาดถุง ลึก 30 ซม. ทำการผสมดินกับปุ๋ยต่างๆให้เข้ากันโดยใช้ปุ๋รดาน รองก้นหลุมเพื่อกำจัดแมลงศัตรูพืชเช่นไส้เดือนฝอย และปลวก ส่วนดินที่ขุดจากหลุมนำมาผสมปุ๋ยคอก (มูลไก่) 2 นิ้วก็ กับปุ๋ยรองพื้น (ร็อคฟอสเฟต) 1-2 กระป๋องนม และปุ๋ยวิทยาศาสตร์ (สูตร 15-15-15) 1 ช้อน เพื่อเพิ่มอัตราการรอดตายและการเจริญเติบโตที่ดีขึ้นของกล้าไม้ในช่วงปีแรก

การปลูกและระยะปลูกที่แนะนำ

1. ปลูกเป็นแปลง : การปลูกไม้ไผ่ในเชิงพาณิชย์โดยปกติแล้วนิยมปลูกไม้ไผ่ชนิดเดียวล้วนๆ ไม้ที่นิยมปลูกมากที่สุดในขณะนี้คือ ไผ่ตง ซึ่งมีปลูกไผ่เลี้ยงและไผ่รวก รวมถึงไผ่ไต้หวันเช่นไผ่หม่าจู้ ไผ่ลั่วจูบ้าง แต่ยังเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก สำหรับระยะปลูกไม้ไผ่ที่เหมาะสมนั้น ขึ้นอยู่กับขนาดของไม้ไผ่แต่ละชนิด รวมถึงสภาพดินด้วย กล่าวคือ ถ้าเป็นพื้นที่ดินค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ดีและไม้ไผ่ที่ต้องการปลูกมีขนาดของลำหนา กอมีขนาดใหญ่ ก็ไม่ควรปลูกให้ถี่จนเกินไปนัก โดยคำนึงถึงหลักที่ว่าดินเลวปลูกถี่ ดินดีปลูกห่าง โดยชนิดไม้ที่มีขนาดใหญ่เช่น ไผ่ป่า ไผ่สีสุก ไผ่บงใหญ่ รวมถึงไผ่ตง ไผ่หม่าจู้ เป็นต้น ระยะห่างระหว่างกอที่เหมาะสมที่สุดคือ ระยะ 5x5, 6x6 และ 8x8 เมตร ส่วนไม้ที่มีลำขนาดเล็กและกอไม่ใหญ่มากนัก เช่น ไผ่รวก ไผ่เลี้ยง หรือไผ่ลั่วจู เป็นต้นก็ควรที่จะปลูกระยะ 2x2, 3x3 และ 4x4 เมตร โดยคำนึงถึงความกว้างของกอไม้ไผ่ชนิดนั้นๆ และความอุดมสมบูรณ์ของดิน รวมถึงสภาพภูมิอากาศเป็นหลัก นอกจากนี้การกำหนดระยะปลูกอาจขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ด้วยเช่น การปลูกไม้ไผ่เพื่อผลผลิตหน่ออาจกำหนดระยะปลูกให้แคบกว่าปกติทั่วไปได้เนื่องจากต้องมีการตัดหน่อออกทุกปี ส่วนการปลูกไม้ไผ่เพื่อผลผลิตลำนั้นจำเป็นต้องปลูกระยะกว้างกว่าการปลูกเพื่อผลผลิตหน่อเนื่องจากต้องเหลือจำนวนหน่อให้เติบโตเป็นลำมากกว่า ทำให้มีการขยายของกอออกไปทุกปี

ข้อแนะนำโดยสรุปแล้ว การปลูกไม้ไผ่ขนาดใหญ่ควรใช้ระยะปลูก 5 x5 เมตร ขึ้นไป ส่วนการปลูกไม้ไผ่ขนาดเล็กควรใช้ระยะปลูก 4x4 เมตรลงมา ทั้งนี้การนำพืชเกษตรมาปลูกควบในแปลงปลูกไม้ไผ่จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดวัชพืช รวมถึงเป็นการเพิ่มรายได้ อีกทางหนึ่งด้วย

2. ปลูกเป็นรายต้น : ไม้ไผ่บางชนิดมีรูปทรงของกอและลำสวยงามบางชนิดมีสีเหลืองสลับเขียวซึ่งมักใช้ปลูกประดับตกแต่งสวนหรือปลูกเป็นแนวรั้ว เป็นแนวป้องกันลมและแนวเขตเป็นอย่างดี เช่น ไม้สีทอง (*Schizostachyum brachycladum*) ไม้เหลือง (*Bambusa vulgaris*), ไม้เลี้ยง (*Bambusa nana*) และไม้รวก (*Thyrsostachys siamensis*) เป็นต้น ไม้ไผ่บางชนิดมีลักษณะกอขนาดใหญ่ มีระบบรากแน่นสามารถปลูกตามแนวชายตลิ่งเพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่งริมแม่น้ำได้ดีเช่น ไผ่บ้าน (*Bambusa bambos*) และไม้สีสุก (*Bambusa blumeana*) เป็นต้น ระยะปลูกในการปลูกเป็นรายต้นจึงมักกำหนดตามวัตถุประสงค์หรือตามความเหมาะสมสวยงามในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก

ข้อแนะนำในการกำหนดระยะปลูกไม้ไผ่เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ตามสวนสุขภาพสวนรุกขชาติประจำจังหวัด ตามวัด ตามหน่วยงานสถานที่ราชการ โรงเรียน สวนสาธารณะทั่วไป ควรปลูกไม้ไผ่ขนาดเล็ก กลาง ระยะห่างระหว่างต้นตั้งแต่ 4 เมตรขึ้นไป ส่วนการปลูกเป็นแนวริมตลิ่งป้องกันดินพังทลาย แนวรั้วหรือแนวกันลม และเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน ก็ควรจะปลูกไม้ไผ่ขนาดกลางใหญ่ ที่มีระยะห่างระหว่างต้นไม่เกิน 5 เมตร

อัตราการเจริญเติบโตรายปี

ไม้ไผ่เป็นพันธุ์ไม้ที่มีการเจริญเติบโตของลำภายในปีเดียว โดยหลังจากที่หน่อไม้ไผ่เริ่มแทงขึ้นเหนือพื้นดินในช่วงฤดูฝนแล้วจะพัฒนาไปเป็นลำเมื่อหมดฤดูฝน การเจริญเติบโตทางความสูงก็จะไม่เพิ่มขึ้นอีก แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่น เช่น การแตกกิ่ง แขนงและใบ เพื่อเตรียมสะสมอาหารต่อไป หน่อไม้ไผ่มีการเจริญเติบโตเร็วมาก จากการตรวจสอบเอกสารพบว่าไม้ไผ่ในเขตร้อนที่มีระบบเหง้ากอ สามารถพุ่งตัวสูงสุดได้ถึง 91 ซม./วัน (ประสาน, 2512) แต่จากการศึกษาการเจริญเติบโตของหน่อไม้ไผ่ตงและไม้เลี้ยงที่สถานีวนวัฒนวิจัยหินลับ อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งพื้นที่อยู่ในเขตแห้งแล้งปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,000 มม./ปี และหน้าดินตื้น ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ พบว่าการเจริญเติบโตของหน่อไม้ไผ่ทั้ง 2 ชนิดดังกล่าวมีค่าเฉลี่ยเพียง 11.52 ซม./วัน เท่านั้น (สุทัศน์, 2548) แสดงว่าอิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอกมีผลต่อการเจริญเติบโตของหน่อไม้ไผ่อย่างมาก การเจริญเติบโตจากหน่อเป็นลำที่สมบูรณ์จะใช้เวลาประมาณ 6 เดือน หลังจากนั้นจะเข้าสู่ช่วงฤดูแล้งซึ่งไม้ไผ่จะใช้เวลาในการพักตัวสะสมอาหารและพัฒนาตาเหง้าใต้ดินจนถึงช่วงฤดูฝนปีหน้าเหง้าก็จะแทงหน่อออกมาเป็นวัฏจักรต่อไปทุกปี ความสูงของลำไม้ไผ่ที่พบในพื้นที่แห้งแล้งตั้งแต่ 6-12 เมตร ส่วนในพื้นที่ชื้นดินดีสามารถพบไม้ไผ่ชนิดเดียวกันสูงได้ถึง 20 เมตรทีเดียว ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงอัตราการเจริญเติบโตรายปีของไม้ไผ่ก็จำเป็นที่จะต้องวัดเป็นปริมาณผลผลิตจำนวนหน่อ/กอ หรือจำนวนลำ/กอ เป็นหลัก ซึ่งแตกต่างกับอัตราการเจริญเติบโตของไม้ป่ายืนต้นทั่วไป

หน่อไม้ไผ่โดยเฉลี่ยในปีที่ 1 จะเริ่มแตกหน่อได้ประมาณ 3-4 หน่อและจะพัฒนาไปเป็นลำปีที่ 1 จำนวน 3-4 ลำเช่นกัน เมื่อกออายุ 2 ปี จะเริ่มแทงหน่อเพิ่มขึ้นมาอีก 5-6 หน่อ และพัฒนาไปเป็นลำได้จำนวน 8-10 ลำ ในปีที่ 3 ถ้ามีการสากกอ โดยลำแก่ (อายุ 3 ปี) ออกบ้างจะสามารถให้หน่อได้

ทุกปีๆ ละ 10-20 หน่อ/กอ ซึ่งถ้ามีการจัดการตัดหน่อออกเพื่อขายและเหลือลำใหม่ไว้ในปริมาณที่เหมาะสมเพื่อการเจริญเติบโตของเหง้าในปีถัดไป หรือการเหลือหน่อเพื่อขายล่อออกในปริมาณที่เหมาะสมก็จะช่วยให้มีผลผลิตอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ แต่ถ้าไม่มีการตัดออกมาใช้ประโยชน์เลยขนาดของหน่อจะใหญ่แต่ปริมาณหน่อจะน้อย และถ้ามีการตัดออกมาใช้ประโยชน์มากเกินไปหรือเป็นการตัดล้างกอแล้วจำนวนหน่อก็ยังคงมีปริมาณปานกลางแต่ขนาดของหน่อและลำจะเล็กลงจนไม่สามารถจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามที่ต้องการ ทั้งยังมีแนวโน้มว่ากอจะเสื่อมโทรมลงและแห้งตายในที่สุด

การดูแลรักษา การกำจัดวัชพืช

โดยทั่วไปวัชพืชในสวนไม้ไผ่จะมีปัญหาเฉพาะในช่วง 1-3 ปีแรกเท่านั้น หลังจากไม้ไผ่พัฒนาการแตกกอและเรือนยอดแผ่ขยายออกเต็มที่เบียดชิดกัน ทำให้แสงแดดผ่านลงได้น้อย ทั้งใบไม้จำนวนมากที่หล่นร่วงลงสู่พื้นดินจะช่วยคลุมดินทำให้พืชอื่นขึ้นได้น้อยลง ดังนั้นการกำจัดวัชพืชควรจะทำในช่วงต้นฤดูฝนจนถึงปลายฤดูฝน 2-3 ครั้ง หรือมากกว่านี้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนด้วย การปลูกพืชเกษตรควบกับการปลูกไม้ไผ่ระหว่างแถวในช่วง 2-3 ปีแรก ช่วยทำให้วัชพืชไม่สามารถขึ้นได้ ประหยัดแรงงานและค่าใช้จ่ายในการกำจัดวัชพืช การใส่ปุ๋ยพืชเกษตรก็มีผลทำให้การเจริญเติบโตของไม้ไผ่ดีขึ้น รวมถึงเป็นการเพิ่มรายได้จากพืชเกษตรก่อนที่จะได้ผลผลิตจากไม้ไผ่อีก ทางหนึ่งด้วย การกำจัดวัชพืชในสวนไม้ไผ่นิยมใช้แรงงานคนหรือเครื่องทุ่นแรงขนาดเล็กเช่นเครื่องตัดหญ้าแบบสะพายหลังมากกว่าเครื่องจักรขนาดใหญ่ เช่น รถไถ เนื่องจากจะกระทบกระเทือนระบบรากของไม้ไผ่น้อยกว่า

การใส่ปุ๋ย

การใส่ปุ๋ยให้กับกอไม้ไผ่ทำให้ปริมาณผลผลิตของหน่อเพิ่มมากขึ้นในช่วงฤดูฝน ฤดูกาลที่เหมาะสมในการใส่ปุ๋ยคือ ในช่วงต้นฤดูฝนหรือประมาณเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม โดยใส่ปุ๋ยคอก (ปุ๋ยมูลไก่หรือมูลวัว) ให้กอไม้ไผ่โดยตรงประมาณ 1.5-2.0 ตัน/ไร่ (ประมาณ 25-30 กิโลกรัม/กอ) และหว่านปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 ประมาณ 30-40 กิโลกรัม/ไร่ (ประมาณ ½ กิโลกรัม/กอ) โดยหว่านรอบๆกอในรัศมี 1 เมตร และควรพรวนดินให้กับระบบเรือนรากด้วย เมื่อใส่ปุ๋ยแล้ว ให้คลุมรอบโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้งเพื่อรักษาความชื้นและป้องกันฝนชะหน้าดิน

ส่วนในการดูแลสวนไม้ไผ่เพื่อการผลิตหน่ออย่างประณีต (intensive) นั้นจะต้องมีการกำหนดแผนการใส่ปุ๋ยอย่างต่อเนื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางการดูแลและใส่ปุ๋ยแปลงปลูกไม้ต่งศรีปราชญ์ในช่วง 1 ปี หลังการปลูก	
อายุของต้นไม้หลังปลูก	การใส่ปุ๋ย
อายุ 1 เดือน	- ใส่ปุ๋ยเคมี (สูตร 25-7-7) 1 กำมือโรยห่างโคนกอ 20 ซม. รดน้ำตามและโรยทับด้วยมูลไก่ประมาณ ½ กระสอบ แล้วคลุมโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง
อายุ 2 เดือน	- ใส่ปุ๋ยเคมี (สูตร 25-7-7) 2 กำมือโรยห่างโคนกอ 30 ซม. รดน้ำตามแล้วคลุมโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง (ต้นไม้บางกอเริ่มให้หน่อบ้างแล้ว)
อายุ 3 เดือน	- ใส่ปุ๋ยเคมี (สูตร 25-7-7) 3 กำมือโรยห่างโคนกอ 30 ซม. รดน้ำตามและโรยทับด้วยมูลไก่ประมาณ 1 กระสอบ แล้วคลุมโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง
อายุ 4-5 เดือน	- ใส่ปุ๋ยเคมี (สูตร 25-7-7) 4-5 กำมือโรยห่างโคนกอ 30 ซม. รดน้ำตามแล้วคลุมโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง
อายุ 6 เดือน	- ใส่ปุ๋ยเคมี (สูตร 25-7-7) 6 กำมือโรยห่างโคนกอ 50 ซม. รดน้ำตามและโรยทับด้วยมูลไก่ประมาณ 1-2 กระสอบ แล้วคลุมโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง
อายุ 7-8 เดือน	- ใส่ปุ๋ยเคมี (สูตร 25-7-7) 7-8 กำมือโรยห่างโคนกอ 50 ซม. รดน้ำตามแล้วคลุมโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง
อายุ 9 เดือน	- ใส่ปุ๋ยเคมี (สูตร 25-7-7) 9 กำมือโรยห่างโคนกอ 50 ซม. รดน้ำตามและโรยทับด้วยมูลไก่ประมาณ 1-2 กระสอบ แล้วคลุมโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง
อายุ 10-12 เดือน	- ใส่ปุ๋ยเคมี (สูตร 25-7-7) 10 กำมือโรยห่างโคนกอ 50 ซม. รดน้ำตามแล้วคลุมโคนกอด้วยฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง

การป้องกันไฟฟ้า

การกำจัดวัชพืชที่บ่อยครั้ง การลิดกิ่งสาบกอและการปลูกพืชเกษตรควบในแปลงปลูกไม้ไผ่จะเป็นการช่วยป้องกันอันตรายที่จะเกิดจากไฟ ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้าจากธรรมชาติหรือไฟที่เกิดจากมนุษย์ เช่น การเผาไร่มาเพื่อทำการเกษตร การเผาป่าเพื่อเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ก็ตาม พร้อมกับการจัดทำแนวกันไฟรอบแปลงปลูกไม้ไผ่กว้างประมาณ 6 เมตร และกว้างประมาณ 4 เมตร ในทางตรวจการณ์หรือระหว่างแปลงย่อยเพื่อควบคุมไฟที่อาจเกิดขึ้นในแปลงไม้ให้ลุกลามไปติดแปลงอื่นได้ ทั้งนี้การตรวจตราพื้นที่อย่างสม่ำเสมอในช่วงฤดูแล้งก็เป็นการช่วยลดโอกาสการเกิดไฟได้เป็นอย่างดี

การป้องกันโรคแมลงและศัตรูธรรมชาติ

ปกติไม่ค่อยพบการระบาดของรุนแรงของโรคและแมลงในสวนไม้ไผ่เท่าใดนัก ในสวนไม้ไผ่ต่งจะมีที่พบเป็นพวกหนอนผีเสื้อกลางคืนมากัดกินและม้วนใบไผ่เพื่อหลบซ่อนและเป็นที่อาศัยในระยะดักแด้บ้างเล็กน้อย ซึ่งจากการศึกษาแมลงทำลายหน่อไม้ไผ่ต่าง ๆ ในป่าธรรมชาติในส่วนป่าและ

สวนหย่อม (Choldumromgkul, 1991) พบว่ามีแมลงเข้าทำลายหน่ออ่อนของไม้ไผ่เป็นประเภทกัดกินหน่อ 4 ชนิด คือ หนอน ตัวงวงเจาะหน่อไม้ไผ่ (*Cyrtotrachelus* sp.) ตัวกินหน่อ (*Xylotrupes gideon* L.) ตัวงวงเจาะกิ่ง (*Otidognathus* sp.) และผีเสื้อชนิดหนึ่งที่ยังไม่สามารถจำแนกชนิดได้ และเป็นประเภทดูดน้ำเลี้ยง 2 ชนิด คือ เพลี้ยอ่อน (*Pseudoregma* sp.) และมวนดูดน้ำเลี้ยง (*Physomerus grossipes*) การควบคุมและกำจัดสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น การใช้สารเคมีพวกมาลาไธออน เซพวิน ผสมน้ำราดที่หน่อและเหง้า หรือใช้วิธีควบคุมทางวนวัฒนวิธีด้วยการตัดลิดกิ่งหรือสาบลำแก่ที่เป็นที่อยู่ของดักแด้ออก แล้วทำลายหรือขายลำไป ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยลดจำนวนประชากรแมลงได้ และโดยธรรมชาติแล้วแมลงศัตรูของไม้ไผ่ก็จะมีแมลงศัตรูมากำจัดมันเองอยู่ เช่น มดแดงชนิดหนึ่งจะชอบกินหนอนตัวงวงเจาะไม้ไผ่ ซึ่งก็ถือว่าเป็นการควบคุมทางชีวภาพ (biological control) ที่ได้ผลและไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การลิดกิ่ง

ไม้ไผ่แต่ละชนิดมีการแตกกิ่งไม่เหมือนกัน บางชนิดมีการแตกกิ่งแขนงขนาดใหญ่ เช่น ไผ่ตง (*Dendrocalamus asper*) ไผ่บงใหญ่ (*D. brandisii*) และไผ่ชางนวล (*D. membranaceus*) บางชนิดมีกิ่งก้านขนาดเล็กและมีหนาม เช่น ไผ่ป่า (*Bambusa bambos*) ไผ่สีสุก (*B. blumeana*) และบางชนิดไม่มีการแตกกิ่งตั้งแต่ช่วงโคนลำจนถึงกลางลำเลยจะพบแขนงด้านบนส่วนยอดเท่านั้น ไผ่เลี้ยง (*Bambusa nana*) และไผ่รวก (*Thyrsostachy siamensis*) เป็นต้น ดังนั้นการลิดกิ่งจึงมีความจำเป็นเฉพาะกับไม้ไผ่บางชนิดเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสะดวกต่อการจัดการหน่อและลำ รวมถึงป้องกันกำจัดแหล่งที่อยู่ของแมลงศัตรูพืชเท่านั้น ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อคุณภาพของเนื้อไม้เช่นเดียวกับไม้ป่ายืนต้นทั่วไป การลิดกิ่งหรือการแต่งกิ่งมักจะกระทำพร้อมกับการตัดสาบลำแก่ออก โดยทำการลิดกิ่งแขนงบริเวณด้านล่างต่ำกว่า 1.5 เมตรออก

การตัดสาขายระยะ

การตัดสาขายระยะในไม้ป่ายืนต้น (forest tree) นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดช่องว่างระหว่างต้นหรือแถวให้ต้นไม้ได้รับแสงเต็มที่และสม่ำเสมอทุกต้น ทำให้ต้นไม้มีการเจริญเติบโตที่ดีขึ้น แต่ในการจัดการสวนไม้ไผ่เพื่อให้ผลผลิตของหน่อและลำที่มีคุณภาพดีขึ้นนั้นเรียกว่าการตัดสางกอ (clump thinning) ซึ่งโดยทั่วไปจะดำเนินการหลังจากปลูกสร้างสวนไม้ไผ่ไปแล้ว 3 ปีขึ้นไป หลังสิ้นสุดฤดูฝนประมาณเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม จะต้องทำการตัดสาบลำไม้ไผ่ที่มีอายุมากกว่า 3 ปีออกไป เนื่องจากลำที่มีอายุมากกว่า 3 ปี จะมีความสามารถในการแตกหน่อลดลงเรื่อยๆ เป็นการเปิดโอกาสให้ลำอ่อนที่มีอายุ 1 และ 2 ปีมีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตเต็มที่ โดยเหลือลำที่มีอายุ 3 ปี ไว้บ้างเพื่อช่วยในการผลิตอาหารจากการสังเคราะห์แสงของใบที่สมบูรณ์ให้หน่ออ่อน หรือควรเหลือลำอายุ 1-3 ปี ไว้เพียง 6-8 ลำ/กอ และหน่อใหม่ที่จะเจริญเป็นลำต่อไปอีก 3-4 หน่อ/กอ การตัดสาบลำออกควรตัดให้ชิดดินเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแตกแขนงได้อีก ส่วนการตัดหน่อออกต้องระมัดระวังไม่ให้ตาเหง้าของหน่อที่อยู่ข้างเคียงเสียหาย ข้อดีของการตัดสาบลำคือทำให้มีรายได้จากการขายลำและเป็นการเปิดทางให้หน่อใหม่เจริญและพัฒนาได้ทุกทิศทาง ทำให้สามารถผลิตหน่อในปริมาณที่สม่ำเสมอทุกปี

ข้อควรระวังในการปลูก (ถ้ามี)

ในการปลูกสร้างสวนไม้ไผ่นั้นถ้าปลูกเป็นแปลงขนาดเล็กหรือปลูกเป็นแนวรั้วเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนแล้วก็ไม่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ มากนัก เนื่องจากต้นทุนต่ำและไม่ได้หวังผลทางการค้ามากนัก แต่ถ้าปลูกเป็นแปลงขนาดใหญ่ในเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรมแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ถึงข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับไม้ไผ่แต่ละชนิดที่จะทำการปลูกให้รอบคอบเนื่องจากต้องใช้ต้นทุนที่สูงและหวังผลตอบแทนให้คุ้มค่าด้วย ปัจจัยหลักที่จะต้องคำนึงก่อนการปลูกสร้างสวนไม้ไผ่ได้แก่ ชนิดพันธุ์และความเสี่ยงในการใช้กล้าไม้ไผ่ที่ได้จากการขยายพันธุ์ในแต่ละวิธี การขยายพันธุ์โดยการแยกเหง้า การปักชำลำ การปักชำกิ่งหรือการตอนกิ่ง มีผลดีคือ กล้าไม้ไผ่ที่ได้มีลักษณะทางพันธุกรรม ทั้งความสามารถในการผลิตหน่อและการเจริญเติบโตดีสม่ำเสมอเช่นเดียวกันกับต้นแม่ จึงเหมาะสำหรับปลูกในเชิงพาณิชย์ แต่มีข้อเสียคือ กล้าพันธุ์เหล่านั้นจะมีอายุเท่ากับต้นแม่พันธุ์ หากต้นแม่ออกดอกและหมดอายุชั้ย อายุชั้ย ต้นกล้าเหล่านั้นก็จะออกดอกและตายพร้อมกับต้นแม่ด้วย ซึ่งข้อมูลในการออกดอกตายชยุของไม้ไผ่แต่ละชนิดยังมีความไม่แน่นอนอยู่มาก ส่วนการใช้กล้าไม้ไผ่ที่ได้จากการเพาะเมล็ด นั้นข้อดี อยู่ที่อายุของกล้าไม้ที่ใช้ปลูกจะเริ่มตั้งแต่ศูนย์ จึงมีระยะเวลาอีกนานกว่าจะออกดอกตายชยุหรือมีความเสี่ยงจากการตายชยุน้อยกว่าวิธีอื่น แต่ข้อเสีย คือ ต้นกล้าแต่ละต้นจะมีความหลากหลายทางพันธุกรรมแตกต่างกันไป ความสามารถในการแตกหน่อและการเจริญเติบโต ทำให้คุณภาพของหน่อและลำไม้สม่ำเสมอไม่เหมาะกับการปลูกและจัดการในเชิงพาณิชย์ ดังนั้นข้อแนะนำในการปฏิบัติ ถ้าต้องการปลูกโดยใช้กล้าจากเมล็ดก็ควรปลูกเพื่อคัดเลือกต้นพันธุ์ที่มีลักษณะดีก่อน แล้วจึงทำการขยายพันธุ์โดยวิธีอื่นเพื่อนำไปปลูกในพื้นที่จริงต่อไป แม้ว่าจะเสียเวลาในช่วงคัดเลือกพันธุ์ประมาณ 2-3 ปี แต่ก็คุ้มค่าต่อการลงทุนในอนาคต รวมถึงการปลูกไม้ไผ่หลายชนิดและหลายวิธีการขยายพันธุ์ในแปลงปลูกย่อยๆ ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยลดความเสี่ยงดังกล่าวข้างต้น

การใช้ประโยชน์ทางตรง

ส่วนต่างๆ ของไม้ไผ่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยตรงตั้งแต่หน่อ ลำ ใบ และราก โดยมีรายละเอียดการใช้ประโยชน์ดังนี้

1. หน่อ ใช้บริโภค ได้แก่ ไผ่รวก ไผ่ตง ไผ่บง และไผ่ป่า เป็นต้น สามารถนำมาบริโภคได้ทั้งในรูปของหน่อไม้สด หน่อไม้แห้ง หน่อไม้ดอง และหน่อไม้กระป๋อง

2. ลำ ใช้ประโยชน์ได้ทั้งตัดเพื่อจำหน่ายโดยตรงหรือใช้ทำประโยชน์ด้านอื่นๆ ดังนี้

2.1 เป็นวัตถุดิบในการจักสาน เช่น กระบุง กระด้ง ตะกร้า และกระบะเป่า เป็นต้น

2.2 ประโยชน์ทางด้านการก่อสร้าง เช่น ทำฟากปูพื้นและฝาบ้าน รั้วบ้าน โตะ เก้าอี้ และคอกเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

2.3 เป็นส่วนประกอบของเครื่องมือทางการเกษตร เช่น ด้ามมีด ด้ามขวาน จอบ เสียม รานปลูกผัก ค้างถั่ว ค้างพูล ไม้ค้ำยันไม้ผล และไม้สอยผลไม้ เป็นต้น

2.4 ประโยชน์ทางด้านการประมง เช่น ทำเสาโป๊ะ สุ่ม ลอบดักปลา ขอบยกปลา ฝือกดักปลา และหลักปักเลี้ยงหอย เป็นต้น

2.5 เป็นส่วนประกอบของเครื่องดนตรีและกีฬา เช่น ชลุ่ย อังกะลุง คันเบ็ด และวาวชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

2.6 เป็นวัตถุดิบทางอุตสาหกรรม เช่น เยื่อกระดาษ ไม้ไผ่อัด และไหมเทียม เป็นต้น

3. ใบ ใช้ห่อขนม สานหมวกกุงเฮง ทำหลังคา และทำเชื้อเพลิง

4. ราก ใช้ประโยชน์ทางด้านสมุนไพร โดยใช้รากเมื่อนำมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วนำมาต้มเพื่อเอาน้ำมาดื่มแก้หวัด รักษาฝี หนองต่าง ๆ ได้

ทางอ้อม

ประโยชน์ทางอ้อมที่ได้จากการปลูกไม้ไผ่ คือ ด้านการอนุรักษ์สภาพสิ่งแวดล้อม รากจะช่วยยึดดินป้องกันการพังทลายของดินที่เกิดจากกระแสน้ำ การปลูกเป็นแนวก็จะช่วยในการป้องกันลมและฝุ่นละอองได้ดี รวมถึงการปลูกประดับเพื่อความร่มรื่นและสวยงามตามสวนสาธารณะ โรงเรียน สถานที่ราชการและวัด ก็มีผลต่ออารมณ์และจิตใจ ทำให้จิตใจสงบเยือกเย็นได้

การตลาด แหล่งรับซื้อ

ผลผลิตหลักของไม้ไผ่ คือ หน่อและลำ ดังนั้นแหล่งรับซื้อก็จะมีตั้งแต่พ่อค้าคนกลางไปรับซื้อหน่อหรือลำไม้ไผ่ถึงสวน หรือนำไปขายที่สหกรณ์การเกษตรในแต่ละจังหวัดรวมถึงโรงงานหน่อไม้กระป๋อง โรงงานทำไม้ไผ่ตัด โรงงานกระดาษ โรงงานทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ และโรงงานไม้ไผ่อัด เป็นต้น ส่วนตลาดจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศ

ราคาไม้

ราคาของผลผลิตหน่อไม้และลำไม้ไผ่ขึ้นอยู่กับชนิดของไม้ไผ่ ช่วงฤดูกาลและคุณภาพของหน่อและลำ การนำไปพัฒนาหรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทต่างๆ รวมถึงระยะทางจากแหล่งวัตถุดิบถึงแหล่งจำหน่าย ซึ่งจากการสำรวจโดยนายสุทัศน์ (2548) พบว่าราคาผลิตภัณฑ์ที่ได้จากไม้ไผ่ในจังหวัดกาญจนบุรี 7 ประเภทใหญ่ ๆ ซึ่งสรุปเป็นราคาของหน่อและลำไม้ไผ่ดังนี้

1. ราคาหน่อไม้สดจากชาวบ้านที่ตัดมาขายให้ร้านค้าในชุมชน ในช่วงต้นฤดูฝน โดยหน่อไผ่รวก มีราคา 5-6 บาท/กิโลกรัม ส่วนหน่อไผ่ป่าและไผ่ขางนวล จะมีราคา 3-4 บาท/กิโลกรัม ส่วนราคาหน่อไม้ไผ่ตงในช่วงฤดูฝน ราคา 6-8 บาท/กิโลกรัม และ 15-20 บาท/กิโลกรัม ในช่วงนอกฤดูฝน สำหรับราคาขายหน่อไม้ในช่วงฤดูฝนตามร้านค้าทั่วไปของหน่อไม้ตง ไผ่ป่า และไผ่รวกจะมีราคา กิโลกรัมละ 15, 5 และ 8 บาท ตามลำดับ

2. ราคาลำไม้ไผ่ เพื่อใช้ทำไม้ตัดส่งโรงงานภายในจังหวัด เป็นไม้ไผ่รวกขนาดความโตประมาณ 20-25 มม. โดยมีรายละเอียดการรับซื้อของโรงงานตามความยาวของไม้ดังนี้

- ไม้ยาว 5 คอก (2.50 เมตร)	ราคา 15-17 บาท/มัด (มัดละ 10-12 ลำ)
- ไม้ยาว 6 คอก (3 เมตร)	ราคา 18-19 บาท/มัด (มัดละ 10 ลำ)
- ไม้ยาว 9 คอก (4.50 เมตร)	ราคา 22-26 บาท/มัด (มัดละ 10 ลำ)
- ไม้ยาว 10 คอก (5 เมตร)	ราคา 28-30 บาท/มัด (มัดละ 10 ลำ)

- ไม้ยาว 3 วา (6 เมตร) ราคา 38-40 บาท/มัด (มัดละ 10 ลำ)

ส่วนไม้ไผ่รวกที่ใช้ในการสานแข่งที่รับซื้อจากชาวบ้านขึ้นอยู่กับขนาดและความยาวของไม้เช่นกัน ราคาโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 3-5 บาท/ลำ ถ้าเป็นไม้ขนาดเล็กที่ผ่าแล้วทำดอกได้ 4 ซีก ยาว 6.5 เมตร ราคารับซื้อประมาณ 4.50 บาท/ลำ และไม้ขนาดใหญ่ที่ผ่าแล้วทำดอกได้ 6 ซีก ยาว 6.5 เมตร ราคารับซื้อประมาณ 6 บาท/ลำ

สำหรับราคาไม้ไผ่ที่ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์มักเป็นลำไม้ไผ่ขนาดใหญ่ เช่น ไผ่ตง โดยมีราคารับซื้อลำไม้ไผ่ตงขนาดโตประมาณ 5 นิ้ว ความยาวลำ 10-15 เมตร ลำละ 40 บาท ส่วนราคาที่จังหวัดปราจีนบุรี (2542) ลำไม้ไผ่ตงยาว 10 เมตร ปลายเรียว ราคา 20 บาท/ลำ และปลายใหญ่ ราคา 30 บาท/ลำ

ลำไม้ไผ่ป่าที่ใช้ทำกระบอกลานในเขตอำเภอบ่อพลอย ราคารับซื้อประมาณ 15 บาท/ลำ ซึ่งลำไม้ไผ่ 1 ลำ สามารถนำมาทำกระบอกลานได้ 12-13 กระบอก ส่วนกระบอกลานที่ทำจากไม้ไผ่ในเขตอำเภอนกขัตติราช ซึ่งมีขนาดเล็กกว่า แต่ปล้องยาวกว่าและความหนาของกระบอกน้อยกว่าไม้ไผ่ป่า จะมีราคารับซื้อเมื่อตัดทอนลำเป็นกระบอกแล้วนำมาขายเป็นมัด ๆ ละ 25 กระบอก ในราคา 16 บาท/มัด

ร้านค้าผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ มีการรับซื้อลำไม้ไผ่ตั้งแต่ขนาดความโต (เส้นผ่าศูนย์กลาง 16-38 มม. และความยาว 2.5-6.00 เมตร โดยมีราคารับซื้อไม้ดังนี้

- ความโต 16-18 มม.	ยาว 2.50 เมตร ราคา 15 บาท/มัด (มัดละ 20 ลำ)
- ความโต 18-20 มม.	ยาว 2.50 เมตร ราคา 15 บาท/มัด (มัดละ 15 ลำ)
- ความโต 20-22 มม.	ยาว 2.50 เมตร ราคา 15 บาท/มัด (มัดละ 12 ลำ)
- ความโตมากกว่า 22 มม.	ยาว 2.50 เมตร ราคา 15 บาท/มัด (มัดละ 10 ลำ)
- ความโตมากกว่า 22 มม.	ยาว 3.00 เมตร ราคา 17 บาท/มัด (มัดละ 10 ลำ)
- ความโตมากกว่า 1 นิ้ว	ยาว 4.00 เมตร ราคา 20 บาท/มัด (มัดละ 10 ลำ)
- ความโตประมาณ 1.5 นิ้ว	ยาว 6.00 เมตร ราคา 35 บาท/มัด (มัดละ 10 ลำ)

ส่วนราคาขายลำไม้ไผ่รวกจะจำหน่ายเป็นมัด ๆ ละ 10-12 ลำ ตามขนาดความยาวของไม้ดังนี้ คือ ขนาดความยาว 2.50, 3.00, 4.00 และ 6.00 เมตร ราคาจำหน่ายมัดละ 20, 25, 30-35 และ 50 บาท/มัด ตามลำดับ

ลำไม้ไผ่ป่ามีราคารับซื้ออยู่ 2 ขนาด คือ ไม้โต 3 นิ้ว ยาว 6 เมตร และโต 4 นิ้ว ยาว 8 เมตร ราคา 17 และ 22 บาท ตามลำดับ ส่วนราคาขายที่ร้านค้าของไม้ไผ่ป่าดังกล่าว คือ 25-30 บาท/ลำ และ 30-35 บาท/ลำ ตามลำดับ

ลำไม้ไผ่ขางนวลมีราคารับซื้ออยู่ 2 ขนาด เช่นกันกับไม้ไผ่ป่าแต่ราคาอยู่ที่ 15 และ 20 บาท ในแต่ละขนาด และราคาขายอยู่ที่ 20-25 บาท/ลำ ตามลำดับ
